

ОЦІНКА РІВНЯ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ

Р.М. Мамчур, кандидат економічних наук

Проаналізовано стан, тенденції та перспективи розвитку страхового ринку України. Досліджено основні фактори впливу на фінансові результати страхових компаній та динаміку сплати до бюджету податку на прибуток. Розглянуто особливості оподаткування доходів страхових компаній та визначено підходи до його вдосконалення.

Страхування, страховий ринок, страхова компанія, система оподаткування, оподаткування страхових компаній.

Система оподаткування є важливим фінансовим важелем регулювання діяльності суб'єктів господарювання. Система оподаткування страхових компаній істотно відрізняється від системи оподаткування, прийнятої для інших господарських товариств, що пов'язано з її особливим статусом. Через таку особливість страховий ринок несе податкове навантаження, яке не можна співвіднести з навантаженням іншим галузям економіки. Існуюча система оподаткування страхових компаній у країнах СНД показала свою неефективність. Водночас, проведення економічних реформ і структурної перебудови економіки обумовлює необхідність подальшого розвитку національного страхового ринку і використання системи оподаткування, яка була б здатна цей розвиток стимулювати.

На цей час об'єктом оподаткування страхових компаній є не прибуток, а дохід, який вони отримують від ведення страхової діяльності. Загалом діяльність страховика охоплює як страхову діяльність, що має свій відмінний порівняно з іншим порядок оподаткування, та діяльність, не пов'язану зі страхуванням (інвестиційну та іншу діяльність), яка оподатковується у загальному порядку.

При цьому діючі правила щодо оподаткування доходів страхових компаній значно знижують рентабельність у сфері страхового бізнесу, що дозволяє монополізувати його крупним учасникам, а це є недопустимим з точки зору чесної конкуренції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням оподаткування доходів страхових компаній присвятили свою увагу такі вчені, як: В. Базилевич, К. Базилевич, Л. Васечко, Н. Внукова, Т. Говорушко, Л. Горбач, Ю. Дьячкова, О. Залєтов, Т. Кир'язова, М. Клапків А. Колосок, М. Мних, С. Осадець, В. Плиса, Т. Ротова, В. Фурман, Л. Шірінян, Я Шумелда та ін. Водночас, питання оподаткування страхової діяльності потребують подальшого дослідження

з урахуванням вимог сьогодення та напрямів реформування податкової системи.

Мета дослідження: удосконалення підходів до оподаткування доходів страхових компаній в Україні на основі дослідження сучасного стану, тенденцій розвитку страхового ринку України та рівня оподаткування доходів страхових компаній.

Виклад основного матеріалу. Найважливішою ознакою розвитку вітчизняного страхового ринку є накопичення фінансового капіталу і поступове інтегрування у світовий ринок [4]. Проведене дослідження свідчить про зростання вітчизняного страхового ринку. Так, обсяг страхового ринку України: у 2012 році за валовими платежами становив понад 21 млрд грн., з яких 19,7 млрд грн. припадало на ризикове страхування, 1,8 млрд грн. – на страхування життя. У 2013 році зростання становило 33,3 % і перевищило 28 млрд грн., з яких 26,2 млрд грн. припадало на ризикове страхування, 2,5 млрд грн. – на страхування життя [2].

Нині частка податку на прибуток у сукупних страхових преміях у країнах СНД становить від 1 до 5 %. Якщо розглядати структуру податку на прибуток і надходження до бюджету України, то частка страхових компаній становить лише 1–1,3 % загальних надходжень з податку на прибуток. В консолідованому бюджеті відсоток участі у формуванні доходів становить менше, ніж 0,2 %. При цьому, більше 20 % сплачених податків припадає лише на 6 страхових компаній, які становлять 0,5 % від загальної кількості учасників страхового ринку.

Досвід розвинутих країн світу засвідчує, що кожна країна обрала ту систему оподаткування страхової діяльності, яка є ефективною та оптимальною для її економіки. В Україні страхові компанії перебувають на особливій системі оподаткування доходів [1]. Програма ринкових перетворень, що реалізується в Україні, передбачає вдосконалення оподаткування суб'єктів господарювання, в т.ч. страхових компаній.

Розглянемо детальніше фінансові результати діяльності страхових компаній України протягом 2012–2013 рр. Доходи страхових компаній від різних видів діяльності за 2012–2013 рр. наведено в табл. 1.

Дохід страхових компаній за основним видом діяльності зростає, а саме, на 5,3 % від реалізації послуг з видів страхування, інших, ніж страхування життя та на 24,8 % від реалізації послуг зі страхування життя. На 31,2 % зросли суми, що повертаються із технічних резервів, водночас, на 21,6 % зменшилися суми, що повертаються з резервів із страхування життя внаслідок стрімкого зростання цього виду страхування і необхідності збільшення обсягів зазначених резервів. Практично однаково (на 10 %) зменшилися частки страхових виплат і відшкодувань, компенсовані перестраховиками та суми регресних позовів до винних осіб, що свідчить про зростання потреби страхових компаній у власних коштах для компенсації збитків страхувальників. Як наслідок, на 55,1 % зменшились інші операційні доходи страхових компаній (комісійні винагороди за передачу ризику у перестраховування).

**1. Доходи страхових компаній від різних видів діяльності
за 2012-2013 рр., тис. грн**

№ з/п	Показник	Роки		Динаміка показника, %
		2012	2013	
1	Дохід від реалізації послуг з видів страхування, інших, ніж страхування життя (зароблені страхові платежі)	16579728,8	17461277,4	105,3
2	Дохід від реалізації послуг зі страхування життя	1990525,6	2483211,2	124,8
3	Суми, що повертаються із технічних резервів, інших, ніж резерви незароблених премій	3547018,9	4653195,5	131,2
4	Суми, що повертаються з резервів із страхування життя	863279,6	676788,6	78,4
5	Суми інвестиційного доходу, одержаного страховиком від розміщення коштів резервів страхування життя, що належить страховику	98582,5	96587,1	98,0
6	Частки страхових виплат і відшкодувань, компенсовані перестраховиками	537573,3	486721,1	90,5
7	Суми, що отримуються в результаті реалізації права вимоги до особи, відповідальної за заподіяні збитки	310014,0	277309,4	89,5
8	Інші операційні доходи	1717501,0	771824,9	44,9
9	Фінансові доходи	1583085,4	1600033,9	101,1
10	Інші доходи	14130295,3	12475727,7	88,3

Витрати страхових компаній від різних видів діяльності за 2012-2013 рр. показано у табл. 2.

Протягом останніх двох років відмічається зниження майже на 10 % розміру страхових виплат та страхових відшкодувань, що безумовно, є негативним з огляду на зростання розмірів зароблених страхових премій. Негативним є також зростання показника виплати викупних сум на 19,5 %, що свідчить про значне зростання кількості достроково розірваних договорів страхування життя. У свою чергу, на 33,6 % зменшилися відрахування у резерви із страхування життя, що є негативним, враховуючи збільшення укладених договорів за цим видом страхування. Значно зросли витрати, пов'язані з укладанням та пролонгацією договорів страхування (так звані аквізиційні витрати) та витрати, пов'язані з регулюванням страхових випадків (так звані ліквідаційні витрати) на 27,8 % та 13,0 % відповідно. Можна зробити висновок про те, що робота страховиків щодо укладання договорів та врегулювання питань виплати відшкодувань потребує від страхових компаній із кожним роком все більших витрат. Позитивним у 2013 році є зменшення на 22,5 % фінансових витрат, в той час, як адміністративні витрати та витрати на

збут продовжують зростати (12,9 % та 18,1 % відповідно), але саме на них у першу чергу спрямовані зусилля страхових компаній щодо зменшення своїх витрат.

2. Витрати страхових компаній на різні види діяльності за 2012-2013 рр., тис. грн

№ з\п	Показник	Роки		Динаміка показника, %
		2012	2013	
1	Страхові виплати та страхові відшкодування	5151041,2	4651849,2	90,3
2	Виплати викупних сум	94392,8	112774,2	119,5
3	Відрахування у технічні резерви, інші, ніж резерви незароблених премій	4198299,9	4398468,3	104,8
4	Відрахування у резерви із страхування життя	1086167,2	720828,5	66,4
5	Витрати, пов'язані з укладанням та пролонгацією договорів страхування (аквізиційні витрати)	3064400,1	3916744,6	127,8
6	Витрати, пов'язані з регулюванням страхових випадків (ліквідаційні витрати)	127174,9	143666,7	113,0
7	Інші адміністративні витрати	2249748,4	2540302,0	112,9
8	Інші витрати на збут послуг	779088,2	920440,4	118,1
9	Інші операційні витрати	1386547,3	1509253,0	108,8
10	Фінансові витрати	347689,8	269628,2	77,5
11	Інші витрати	14789090,4	14018915,5	94,8

Фінансові результати діяльності страхових компаній України за 2012-2013 рр. наведено в табл. 3.

3. Фінансові результати діяльності страхових компаній за 2012-2013 рр., тис. грн

№ з\п	Показник	Роки		Динаміка показника, %
		2012	2013	
1	Результат основної діяльності	6249303,6	6747873,1	108,0
2	Результат фінансових операцій	1235395,6	1330405,7	107,7
3	Результат іншої звичайної діяльності	-658795,1	-1543187,8	234,2

Фінансовий результат основної діяльності страхової компанії (надання послуг страхування) є позитивним і має тенденцію до зростання (на 8,0 %). Також позитивним є результат від здійснених страховими компаніями фінансових операцій (зростання 7,7 %). Фінансовий результат від інших видів діяльності страховиків мав від'ємне значення. У 2013 році більш ніж в два рази збільшився збиток страхових компаній від здійснення ними не страхової діяльності. Його значення враховується в частині зменшення доходів страхових компаній, які підлягають оподаткуванню.

Податки на прибуток страхових компаній України за 2012-2013 рр. наведено в табл. 4.

4. Податки на прибуток страхових компаній за 2012-2013 рр., тис. грн

№ з/п	Показник	Роки		Динаміка показника, %
		2012	2013	
1	Податок на прибуток від звичайної діяльності:	771287,9	807588,2	104,7
	у тому числі на валові доходи від діяльності з видів страхування, інших, ніж страхування життя	547455,0	445756,0	81,4
	на валові доходи від діяльності із страхування життя	27340,8	54630,6	199,8
	на операції з перестраховиками - нерезидентами	933,8	1535,6	164,4
2	Податки на прибуток від надзвичайних подій	3442,2	162,7	4,7

Слід відмітити зростання розміру сплаченого страховими компаніями України податку на прибуток від звичайної (страхової) діяльності за результатами діяльності у 2013 році – 807,6 млн грн. Проте зростання дуже незначне і становить лише 4,7 %, водночас, за 2012 рік сплачено 771,3 млн грн., що було на 21 % більше, порівняно з 2011 роком. Основний дохід страхові компанії отримали як інвестиційний дохід від розміщення коштів резервів страхування життя, що належить страховику (зростання зазначеного показника становило майже 100 %).

Проведені дослідження оподаткування страхової діяльності свідчать, що Податковий кодекс України, що вступив у дію з 1-го січня 2011 року, не змінив умови оподаткування страхової діяльності [5]. Страховики продовжили сплачувати податок на прибуток від страхової діяльності відповідно до механізму, закладеного в Законі України «Про оподаткування прибутку підприємств», котрий є офіційно недіючим. Така ситуація в майбутньому могла призвести до великих протиріч між податківцями і страховиками. Як наслідок, Законом № 5412 було внесено зміни до Податкового кодексу України, які стосуються, зокрема, оподаткування страхової діяльності. Зазначені зміни вступили в дію щодо оподаткування страховиків з 01.01.2013 р. [3].

Перше, на що хотілося б звернути увагу, – це те, що вкотре продовжено дію особливої системи оподаткування страховиків, тобто ставка податку на прибуток з «валових премій» у 2014 році становить 3 %. По-друге, змінами повернуто норму щодо звільнення від оподаткування трьохвідсотковим податком страхових премій, переданих у перестраховання, а отже їх розмір знову стрімко зростає. Це явно прослідковується за результатами діяльності страхових компаній за 2013 рік. Так, співвідношення вихідного перестраховання до валових страхових премій за 2013 рік становило 30,5 %, що майже в 3 рази перевищує

аналогічний показник 2012 року. По-третє, страховим компаніям не потрібно підтверджувати свої податкові витрати.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Досвід економічно розвинених країн світу свідчить, що найефективнішим засобом державної економічної політики щодо стимулювання будь-якої галузі є оптимальне оподаткування суб'єктів господарювання. Враховуючи недостатній ступінь розвитку страхового ринку України, порядок оподаткування страхової діяльності повинен сприяти його становленню та надійному функціонуванню. Перебування страхових компаній на спеціальному режимі оподаткування не вплинуло суттєво на розвиток страхового ринку України.

Відмова від спеціального режиму оподаткування страхової діяльності та запровадження загальної системи оподаткування для страхового ринку України може стати прогресивним підходом, який надасть можливість поліпшити показники його розвитку та сприятиме європейській інтеграції. Податок на прибуток сплачуватимуть лише ті страхові компанії, які матимуть прибуток як результат усіх видів діяльності. Ця система також вирівняє оподаткування страховиків у порівнянні з іншими галузями економіки і позбавить ринок страхових послуг від негативного іміджу використання його в схемних страхових операціях.

Список літератури

1. Василенко А. Податкове стимулювання розвитку страхування / А. Василенко // Вісник Київ. нац. торг.-екон. ун-ту. – 2012. – № 4. – С. 34–46.
2. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України [Електронний ресурс] / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/content/informaciya-pro-stan-i-rozvitok.html> 2014.pdf.
3. Податковий кодекс України : прийнятий Верховною Радою України 2 груд. 2010 р. № 2755-VI / М-во юстиції України. – Офіц. вид. – К. : Укрправінформ, 2012. – 455 с.
4. Страхування: підручник / [В. Д. Базилевич, О. Ф. Філонюк, К. С. Базилевич та ін.] ; за ред. В. Д. Базилевича . – К. : Знання, 2008 . – 1019 с.
5. Шірінян Л. Удосконалення організації фінансів та оподаткування страхових компаній України / Л. Шірінян // Економіка України. – 2010. – № 6. – С. 55–66.

Проанализированы состояние, тенденции и перспективы развития страхового рынка Украины. Исследованы основные факторы влияния на финансовые результаты страховых компаний и динамику уплаты в бюджет налога на прибыль. Рассмотрены особенности налогообложения доходов страховых компаний и определены подходы к его совершенствованию.

Страхование, страховой рынок, страховая компания, система налогообложения, налогообложение страховых компаний.

Status, trends and prospects of development of the insurance market of Ukraine are analysed. The main factors influencing the financial results of the

insurance companies and the dynamics of payment of the budget income tax was investigated. Features of income taxation of insurance companies were considered and the approaches to its improvement were identified.

Insurance, insurance market, insurance company, taxation, taxation of insurance companies.

УДК: 658.14:658.15 (043)

ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Н.С. Танклевська, доктор економічних наук

В.О. Мірошніченко, здобувач*

ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»

Визначено етимологічні основи економічного змісту фінансового потенціалу підприємства. Розглянуто п'ять груп показників, пов'язаних з формуванням, розміщенням та використанням фінансових ресурсів, які визначають фінансовий потенціал. Висвітлені етапи формування та оцінка використання фінансового потенціалу аграрних підприємств.

Фінансовий потенціал, кредитоспроможність, аграрне підприємство, фінансова стійкість, грошові потоки.

Україна є аграрною країною, яка має потужний агропромисловий потенціал та величезні перспективи розвитку сільського господарства. Потенціал аграрного сектору обумовлений сприятливими кліматичними умовами та якісними земельними ресурсами, а також має вигідне місцерозташування. Проте аграрний сектор економіки поки що не використовує свій потенціал повною мірою.

В основі розвитку аграрного сектору провідне місце належить сільськогосподарським підприємствам. Невід'ємною частиною потенціалу підприємств є його фінансовий потенціал.

Він забезпечує відтворення для безперервної роботи сільськогосподарську діяльність підприємства.

Якісне формування фінансового потенціалу аграрних підприємств залежить від розвитку ринкових умов. У зв'язку зі змінами, які відбуваються в економіці країни аграрним підприємствам необхідно збільшувати обсяги виробництва, раціонально використовувати трудові, виробничі та матеріальні ресурси, враховуючи нові суспільні потреби та найважливіші їхні чинники, забезпечуючи тим самим власний фінансовий потенціал.

*Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Н.С. Танклевська

© Н.С. Танклевська, В.О. Мірошніченко, 2014